

інтелектуально обдарованими учнями, сформована в Україні, отримала низку схвальних відгуків з боку грузинських педагогів. Результатом цього стала домовленість про співпрацю між НЦ МАНУ та Міністерства освіти і науки Грузії щодо створення в Грузії освітньої системи з підтримки талановитих, здібних до наукового пошуку дітей за моделлю Малої академії наук України.

Висновки. Прозорість та громадські механізми контролю за прийняттям рішень, демократичність, залучення представників наукової і освітянської громадськості до ключових питань розвитку МАН України, готовність допомагати дітям та педагогам, які займаються дослідницькою діяльністю, безкоштовність усіх заходів та матеріалів, що організуються та виробляються НЦ МАНУ, обумовило високий рівень довіри дітей, батьків і педагогів та значний ресурс схвального ставлення до Малої академії наук у суспільстві. У цьому контексті головне завдання Президії МАН України та НЦ МАНУ полягає у тому, щоби зберегти лідируючі позиції у сфері роботи з обдарованими дітьми та презентувати їх на належному рівні як важливий елемент позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Станіслав Довгий. Образовательная деятельность Малой академии наук Украины в свете интернационализационных процессов.

В статье рассмотрены интернационализационные процессы как фактор модернизации образовательной деятельности Малой академии наук Украины, освещены направления международного сотрудничества, которые осуществляются на основе взаимных интересов и партнерства и направлены на профессиональный рост учителей и формирование научной элиты украинской нации.

Ключевые слова: интернационализация, Малая академия наук Украины, международное сотрудничество.

Stanislav Dovgyi. Educational activities of the Minor Academy of Sciences of Ukraine in international processes.

In the article international processes are considered as a factor of the modernization of educational activities of the Minor Academy of Sciences of Ukraine. There were highlighted the areas of international cooperation, which are implemented on mutual interest and partnership and aimed at the professional growth of teachers and scientific elite formation of the Ukrainian nation.

Key words: international, Minor Academy of Sciences of Ukraine, international cooperation.

УДК 374.31

О. В. Лісовий

ДИНАМІКА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЗМІСТОВО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОНЦЕПТУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

У статті представлено віхи становлення й унормування правового статусу Малої академії наук України, розкрито змістово-процесуальний концепт освітньої діяльності в контексті суспільного розвитку, відповідності викликам часу, орієнтованості на задоволення особистісних потреб.

Ключові слова: позашкільна освіта, Мала академія наук України.

Постановка проблеми. Позашкільна освіта у сучасному світоглядному контексті за своєю сутністю є безперервним, логічно побудованим процесом, що не має фіксованих термінів завершення (як у часовому інтервалі, так і в географічних межах його здійснення) і в логічній єдності та послідовності трансформується із однієї стадії – від створення умов для творчої діяльності дітей і підлітків до забезпечення їх співробітництва у творчому процесі чи реалізації особистісного творчого потенціалу. В основу цього процесу покладено застосування сукупності як традиційних, так і інноваційних способів, підходів, форм, які реалізуються в системі, взаємодоповнюючись та збагачуючись.

За таких умов висока ефективність позашкільної освіти дітей та учнівської молоді в позашкільному навчальному закладі забезпечується творчою працею його педагогічного колективу, фахівців з найрізноманітніших галузей знань, що, в свою чергу, дає змогу не лише здійснювати поглиблену навчально-виховну роботу з підростаючим поколінням, а й створювати умови для індивідуального зростання, особистісної самореалізації, самоствердження, самовизначення та допрофесійної підготовки.

Метою статті є представлення віх становлення й унормування правового статусу Малої академії наук України та розкриття змістово-процесуального концепту освітньої діяльності в контексті суспільного розвитку, відповідності викликам часу, орієнтованості на задоволення особистісних потреб.

Виклад основного матеріалу. Вагомим досягненням розвитку позашкільної освіти в Україні є створення Малої академії наук та її інноваційне функціонування упродовж 9 років. На сьогодні МАН України забезпечує:

- процеси розвитку здібностей учнів;
- виявлення та відбору обдарованих дітей;
- здійснення духовного, інтелектуального, творчого розвитку підростаючого покоління;
- створення умов для соціального та професійного самовизначення особистості;
- виховання майбутньої творчої та наукової зміни.

МАН України є багаторівневою, цілісною, інтегрованою, відкритою, багатофункціональною освітньою системою, що об'єднує 27 регіональних територіальних відділень, до складу яких входять міські та районні відділення, наукові товариства учнів. Загальну координацію діяльності територіальних відділень МАН здійснює Національний центр «Мала академія наук України» (далі – НЦ МАНУ).

Відповідно до свого головного завдання – реалізації заходів щодо роботи з обдарованими дітьми та молоддю – НЦ МАНУ виконує загальнодержавні функції, координуючи дослідницько-експериментальний напрям позашкільної освіти.

НЦ МАНУ є закладом подвійного підпорядкування – Міністерства освіти і науки України і Національної академії наук України, що забезпечує необхідні правові умови для створення ефективної системи пошуку, розвитку та підтримки обдарованих, здібних до наукової діяльності дітей та молоді. Вищим керівним органом НЦ МАНУ є Президія, до складу якої входять вчені Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України, вищих навчальних закладів України.

Становлення та унормування правового статусу НЦ МАНУ відбулися в декілька етапів:

I етап (2004 р.) – створення Позашкільного навчального закладу Мала академія наук учнівської молоді (згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2003 р. № 1301 «Про вдосконалення системи організації роботи з виховання дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах»);

II етап (лютий 2010 р.) – заклад реорганізовано в Український державний центр «Мала академія наук України» Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук України (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 88 «Про удосконалення роботи з талановитими дітьми»);

III етап (квітень 2010 р.) – Державною програмою економічного і соціального розвитку України на 2010 рік Український державний центр «Мала академія наук України» визначено закладом, на базі якого створюється національна система пошуку, виявлення і державної підтримки обдарованих дітей та учнівської молоді;

IV етап (вересень 2010 р.) – відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2010 р. № 927/2010 «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді» Українському державному центру «Мала академія наук України» надано статус національного і перейменовано в Національний центр «Мала академія наук України».

На сучасному етапі основними завданнями НЦ МАНУ є:

- виявлення, розвиток та підтримка учнів, які мають здібності до науково-дослідницької діяльності;

- задоволення потреб учнівської молоді у професійному самовизначенні та творчій самореалізації відповідно до їх інтересів і здібностей;

- створення сприятливого соціального середовища для обдарованих дітей України;

- вивчення, узагальнення та поширення кращого педагогічного досвіду роботи з обдарованими дітьми та молоддю;

- популяризація та пропаганда результатів учнівських наукових досліджень.

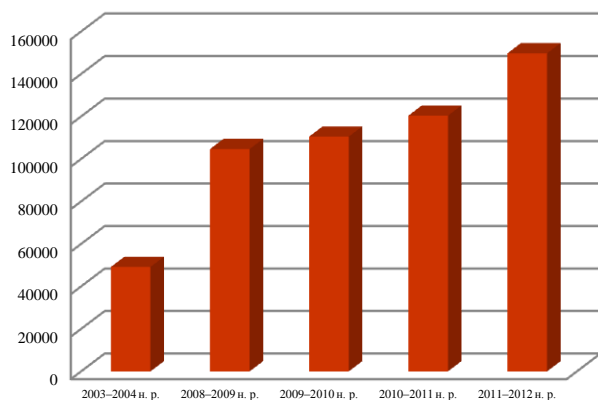
Одним зі стратегічних завдань діяльності Малої академії наук є сприяння виконанню Указу Президента України від 30 вересня 2010 р. № 927/2010 щодо розширення мережі малих академій наук учнівської молоді (МАНУМ). Станом на 1 травня 2013 року 15 із 27 регіональних територіальних відділень МАН уже реорганізовано у спеціалізовані

позашкільні навчальні заклади – малі академії наук учнівської молоді, ще п'ять перебувають у стані реорганізації. На районному та міському рівнях успішно працюють районні (міські) територіальні відділення МАН як окремі юридичні особи, філії регіональних МАНУМ, або як підрозділи навчальних закладів, визначених відповідними управліннями освіти і науки. Їх загальна кількість становить близько тисячу. Щороку в системі МАН працюють понад 7 тис. наукових секцій, гуртків та інших творчих об'єднань.

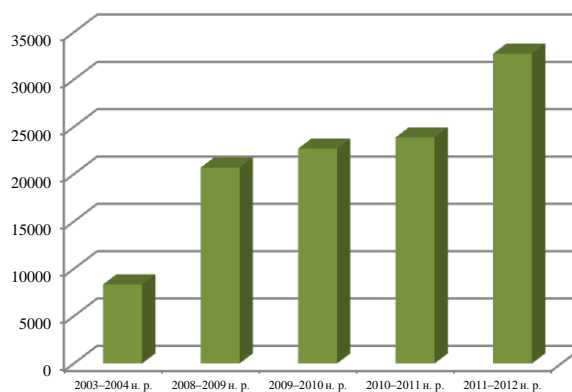
Президентські ініціативи щодо розширення мережі навчальних закладів МАН забезпечують позитивну динаміку в утвердженні системи пошуку, виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді. Приведення мережі МАНУ до організаційно-правової форми, передбаченої у вищезазначеному Указі Президента України, сприяє чіткому визначенню кола осіб, відповідальних за якісне виконання державної політики у сфері роботи з обдарованими дітьми у регіонах. Наслідком цього є збільшення ефективності діяльності навчальних закладів МАН України, що, своєю чергою, також сприяє удосконаленню системи освіти в цілому та забезпечує підвищення іміджу і довіри до закладів освіти серед населення.

Зміцнення авторитету НЦ МАНУ та регіональних малих академій наук учнівської молоді в українському соціумі сприяє зростанню чисельності учнів МАН. З кожним роком до наукового пошуку залучається дедалі більше обдарованих дітей нашої держави. Порівняно з 2003–2004 н. р. чисельність старшокласників – учнів МАН України у 2009–2010 н. р. зросла вдвічі (2003–2004 н. р. – 50 тис. осіб, 2009–2010 н. р. – 110 тис.). У 2011–2012 н. р. їх чисельність уже налічувала близько 150 тис. осіб. (див. діагр. 1).

Розширення в останні роки пропедевтичної діяльності НЦ МАНУ, дало змогу охопити дослідницькою діяльністю також дітей дошкільного, молодшого і середнього шкільного віку. Таким чином, загальна кількість вихованців МАН України, у тому числі учасників масових заходів, у 2011–2012 н. р. досягла 250 тис. осіб. Значна увага приділяється залученню до наукової діяльності обдарованих дітей із сільської місцевості, які складають 22% загальної кількості учнів МАН. (див. діагр. 2).

Діаграма 1. Чисельність учнів МАН України за роками

Діаграма 2. Чисельність учнів МАН – мешканців сільської місцевості за роками

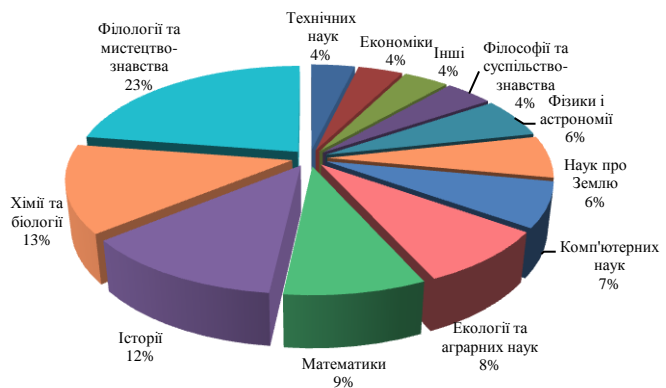
Соціально спрямовані ініціативи НЦ МАНУ дозволяють також виявляти та підтримувати вразливі категорії обдарованих дітей, а саме: дітей з особливими потребами, дітей позбавлених батьківського піклування, із багатодітних сімей тощо.

Ефективність цієї роботи залежить від належного кадрового забезпечення закладів МАН України. В останні роки загальна кількість освітян, які виховують майбутніх науковців у закладах МАН України, становить понад 6,5 тис. педагогічних і науково-педагогічних працівників, серед яких 1,5 тис. викладачів – кандидати наук, 300 – доктори. До науково-педагогічного складу МАН України входять кращі вчителі загальноосвітніх навчальних закладів – 47%, викладачі вищих навчальних закладів – 45% та педагоги позашкільних навчальних закладів – 8%. При цьому педагогам ПНЗ належить координуюча роль в організації науково-дослідницької роботи учнів.

На сьогодні в системі МАН України юні вчені спільно зі своїми наставниками здійснюють науковий пошук майже за усіма напрямками природничих, гуманітарних і точних наук (див. діагр. 3, 4).

Діаграма 3. Розподіл учнів МАН за науковими профілями у 2012 році

Діаграма 4. Розподіл учнів МАН за науковими відділеннями у 2012 році

Структура наукових відділень МАН постійно вдосконалюється відповідно до останніх тенденцій розвитку вітчизняної та світової науки, орієнтуючись на структуру Національної академії наук України.

Вагомим підґрунтям розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих учнів є співпраця НЦ МАНУ з провідними науково-дослідними інститутами НАН України та вищими навчальними закладами. Важливою віхою на цьому шляху стало прийняття Постанови Президії НАН України № 1 від 12 січня 2011 р. «Про піднесення ролі МАН України у вихованні обдарованої молоді та забезпеченні діяльності Малої академії наук України».

Сьогодні взаємодія НЦ МАНУ з науковими установами та вищими навчальними закладами дає змогу підвищувати рівень освітніх проектів для обдарованих дітей, розвивати науково-дослідницьку діяльність учнів – членів МАН України у контексті актуальних наукових напрямів, сприяє професійному самовизначенню учнівської молоді. Наукові співробітники НАН України та науково-педагогічні працівники ВНЗ – спеціалісти високого

фахового рівня – беруть участь у роботі журі та експертних комісіях, викладають у наукових школах МАН, виступають консультантами учнів, які виконують науково-дослідницькі роботи тощо.

Значними результатами плідної співпраці НЦ МАНУ з провідними вищими навчальними закладами та академічними установами стало створення спільних науково-дослідницьких центрів. Серед них: Науково-навчальний центр «Фундаментальна фізика мікро- та макросвіту» НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Державного фонду фундаментальних досліджень та НЦ МАНУ; Навчально-дослідницький центр «Сучасне матеріалознавство» Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України, Національного технічного університету України «КПІ» та НЦ МАНУ. У рамках договору про співробітництво між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Національним технічним університетом України «КПІ» та НЦ МАНУ функціонує Програма «Майбутнє України».

МАН України як суб'єкт позашкільної освіти гнучко реагує на виклики часу, суспільні запити та державні ініціативи. Динамічність, широкий демократизм, доступність, відкритість є основними принципами, які НЦ МАНУ активно впроваджує. Це створює умови для залучення обдарованих дітей до активної науково-дослідницької діяльності та супроводження їх інтелектуального розвитку.

Однією зі складових системи виявлення, розвитку та підтримки здібних до наукової діяльності учнів є Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів – членів МАН України (далі – конкурс-захист), який відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2010 року проводиться під патронатом Президента України. З часів формування перших малих академій наук учнівської молоді конкурс був стрижнем організації всієї науково-дослідницької роботи учнів в Україні, найбільшим масовим та значимим заходом МАН України. Сьогодні на початковому етапі конкурсу науково-дослідницькі роботи виконують понад 100 тис. старшокласників з усіх регіонів країни, що дозволяє виявляти здібних до наукового пошуку учнів, стимулювати інтерес широкого кола школярів до наукової діяльності.

Відповідно до рішень Президії МАН України постійно оновлюється структура наукових відділень та секцій, за якими відбувається конкурс-захист. Якщо у 1983 р. він проводився у 4 наукових відділеннях, то в 2013 р. його фінальний етап був організований у 64 секціях 12 наукових відділень майже за усіма напрямками гуманітарних, природничих і точних наук.

Зростає кількість учасників всеукраїнського етапу конкурсу-захисту. Так, у 2011 р. на III етапі цього інтелектуального змагання взяли участь 1142 учні, в 2012 р. – 1263, у 2013 р. – 1351.

Журі конкурсу-захисту формується з фахівців відповідного профілю з числа науковців НАН України, НАПН України та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. Кураторами наукових відділень МАН

України є академіки НАН України – члени Президії МАН України, керівники галузевих інститутів НАН України. Склад журі секцій формується за поданням кураторів наукових відділень МАН України, узгоджується Президентом МАН України та затверджується наказом Міністерства освіти і науки України.

Удосконалюється організаційний і науковий рівень проведення конкурсу-захисту, зокрема у 2010 році НЦ МАНУ запроваджена автоматизована система визначення результатів заходу, яка спрямована на забезпечення відкритості та прозорості конкурсу, оперативності під час опрацювання інформації.

Усвідомлюючи відповідальність щодо об'єктивності висвітлення результатів конкурсу-захисту, діє система максимального громадського контролю за процесами, що відбуваються під час проведення заходу. До роботи журі залучені спостерігачі від наукових установ, вищих навчальних закладів та громадських організацій. Моніторинг об'єктивності прийняття рішень проводить Всеукраїнська громадська організація «Асоціація випускників МАН України». На захистах науково-дослідницьких робіт ведеться веб-трансляція, допускаються представники засобів масової інформації, працівники територіальних відділень МАН.

Переможці конкурсу-захисту нагороджуються стипендіями Президента України. Виплата стипендій здійснюється НЦ МАНУ.

Учасники конкурсу-захисту – випускники МАН України, успішно вступають до провідних ВНЗ України та світу. Зокрема, серед фіналістів конкурсу-захисту у 2012 р. було 926 учнів 11-го класу, з них 891 вступили до українських ВНЗ та 31 – до зарубіжних.

Потужного поштовху процесу розвитку підростаючого покоління надає Президентська програма для найталановитіших дітей «Інтелектуальне майбутнє України» на виконання доручення Президента України від 27 березня 2013 р. Програмою передбачено створення умов для державної підтримки 100 інтелектуально обдарованих випускників загальноосвітніх навчальних закладів, забезпечення їм можливостей навчатися у кращих вищих навчальних закладах. Відповідним наказом МОН України від 26.04.2013 р. № 467 НЦ МАНУ визначено одним із підрозділів, відповідальних за впровадження Президентської програми, як установи, яка має сформований банк даних про дітей – переможців III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів.

З метою пошуку та підтримки здібних до наукової діяльності учнів НЦ МАНУ щороку проводить понад 30 інших міжнародних і всеукраїнських масових заходів: наукових шкіл, конкурсів, конференцій, виставок, фестивалів, форумів тощо. Серед них найбільш масовими та популярними є:

- Всеукраїнські заочні профільні школи Малої академії наук;
- Всеукраїнські літні профільні школи Малої академії наук;
- Всеукраїнська науково-технічна виставка молодіжних інновацій та творчих проектів учнів МАН «Майбутнє України»;

- Міжнародна конференція «Україна очима молодих»;
- Всеукраїнський форум учнів – членів Малої академії наук України;
- Всеукраїнська виставка-фестиваль «Обдаровані діти України»;
- Всеукраїнська олімпіада з робототехніки тощо.

Вихованці МАН України успішно беруть участь у різноманітних міжнародних конкурсах та олімпіадах, на яких демонструють високий рівень інтелектуальних знань, умінь та навичок. На XX Міжнародній конференції молодих учених «ICYS–2013» у квітні 2013 р. в Балі (Індонезія), українська команда виборола п'ять бронзових медалей, диплом та спеціальний приз.

НЦ МАНУ активно впроваджує проекти пропедевтичного напрямку: Інноваційний освітній проект з теми «Створення науково-методичних засад формування в дітей навчально-дослідницьких умінь», Всеукраїнський інтерактивний конкурс «МАН-Юніор», Інтернет-турнір з природничих дисциплін, Всеукраїнський тематичний конкурс для учнів 6–8 класів.

Розширення учнівської аудиторії МАН України відбувається також за допомогою впровадження дистанційного навчання. Для формування інтерактивного освітнього простору НЦ МАНУ створено природничу науково-дослідницьку онлайн-лабораторію «МанЛаб».

Вагоме місце у системі підготовки учнів – членів МАН належить удосконаленню професійної компетентності педагогічних кадрів, забезпеченню сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводу навчально-виховного процесу МАН України. Якщо за 2006–2009 рр. з цією метою НЦ МАНУ було проведено 16 всеукраїнських заходів для 558 освітян, то лише за три останні роки (2010–2012 рр.) їх кількість зросла до 65, що дозволило залучити близько 5 тис. педагогів. Окрім того, в минулому році в рамках Всеукраїнського науково-освітнього проекту «Навчатися, щоб навчати» НЦ МАНУ започатковано постійно діючий семінар «Інноваційні підходи в організації навчально-дослідницької діяльності учнів – членів МАН України».

Важливим напрямом діяльності НЦ МАНУ є здійснення інформаційно-методичного та науково-методичного забезпечення діяльності регіональних малих академій наук учнівської молоді. За 2010–2012 рр. було надруковано 123 науково-методичних видання.

Науково-методичне забезпечення діяльності НЦ МАНУ здійснюється завдяки плідній співпраці з Національною академією педагогічних наук України, результатом якої стало підписання угод з провідними академічними установами.

Висновки. Подальші напрями розвитку системи пошуку та підтримки здібних до наукової діяльності дітей та молоді стосуються:

- розширення мережі спеціалізованих регіональних позашкільних навчальних закладів – малих академій наук учнівської молоді як окремих юридичних осіб;

- розширення можливості навчання українських школярів на базі наукових лабораторій України та світу;
- розвиток регіональної мережі учнівських науково-дослідницьких лабораторій МАНУМ;
- розвиток пропедевтичного напрямку;
- популяризація науки та підвищення престижу інтелектуальної праці в дитячому та молодіжному середовищі;
- розширення співпраці з провідними науковими установами України та зарубіжжя;
- забезпечення організаційної та методичної допомоги педагогам позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих I–II рівня акредитації навчальних закладів щодо запровадження новітніх освітніх технологій, орієнтованих на науково-дослідницьку діяльність учнів;
- сприяння соціалізації, самореалізації, професійному самовизначенню вихованців МАН України;
- розробка нових механізмів заохочення, підтримки і стимулювання наукового пошуку учнів та роботи педагогів.

Оксен Лисовий. *Динамика становления и развития содержательно-процессуального концепта образовательной деятельности Малой академии наук Украины.*

В статье описаны вехи становления и нормализации правового статуса Малой академии наук Украины, раскрыто содержательно-процессуальный концепт образовательной деятельности в контексте общественного развития, соответствия вызовам времени, ориентированности на удовлетворение личностных потребностей.

Ключевые слова: *внешкольное образование, Малая академия наук Украины.*

Oksen Lisovyi. *Dynamic of formation and development of content and procedural concept of educational activities of the Minor Academy of Sciences of Ukraine.*

This paper presents the development of milestones and normalizing of the legal status of the Minor Academy of Sciences of Ukraine. Content and procedural concept of educational activities is disclosed in the context of social development challenges to meet personal needs.

Key words: *extracurricular education, Minor Academy of Sciences of Ukraine.*

УДК 37.018.4

І. В. Кузнецова, М. В. Кучеренко

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

У статті розкриваються особливості формування творчих здібностей учнів у процесі дослідницької діяльності.

Автор акцентує увагу на необхідності розв'язання нагальної проблеми сучасної школи – зміна традиційних підходів до організації навчально-виховної роботи зі старшокласниками в системі Малої академії наук.